végzettségűek is laikusok, amennyiben nem egyházi emberek. És vajon az egyháziaknak nincs szükségük laikusok segítségére? Nem mondhatnak nagyon fontos dolgokat? Azt sem gondoljuk, hogy a két könyv, habár címükben a vitairat szó szerepel, merőben polemikus szándékú lenne. A szerző saját vallása iránti aggodalmát látjuk bennük, és aktív felelősségvállalását. A szívbéli aggodalom valamint a következetesség minden radikalizmust és tradicionalizmust megelőz. Emellett őszinte írásokról van szó. Borda Lajos bevallja, hogy nem tartja be egyháza minden előírását. Művelt humorral és szabadosan ír (lásd a könyvcímeket), de minden antiklerikalizmus nélkül. *„Égő aggodalommal"*. A kritika ellenére általános tisztelettel egyháza iránt. Mindehhez képest sokadlagos fontosságú, hogy a tipográfia, a papírminőség, a kivitel most is megszokottan szép (egyedül a vesszőhibákért kár).

H. R.

Jevgenyij Vodolazkin
LAUROSZ
424 oldal (Budapest, 2015, Európa Könyvkiadó)

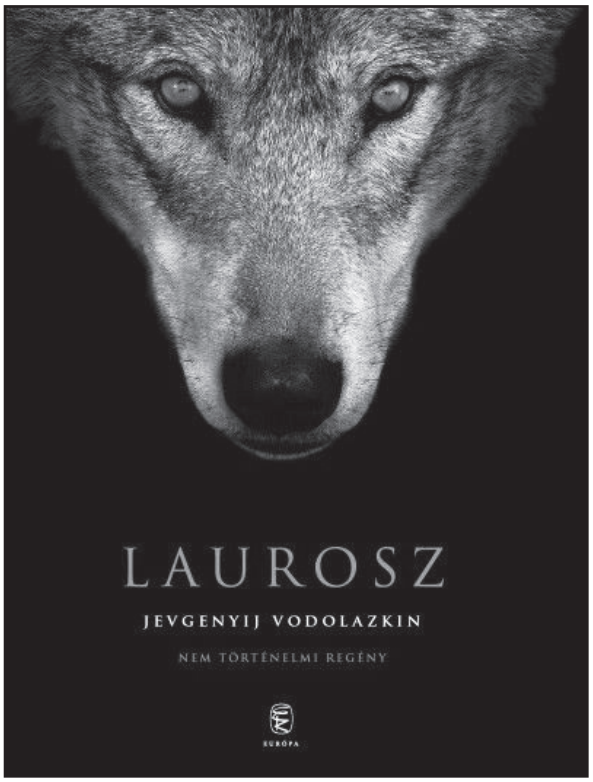
Szerzői és olvasói oldalon egyaránt kialakult egyfajta bizalmatlanság az olyan regényekkel szemben, melyek arra vállalkoznak, hogy a főhős fejlődését egy nagyívű történetben személyfeletti viszonyítási ponttal együtt ábrázolják. Nem véletlenül, hiszen a nagy elbeszélésekkel a kortárs regényirodalomban többnyire népszerűbb jellegű, jellemző aránytalanságokat mutató művekben találkozhatunk. Ezek a művek is az európai irodalom ősképeiből (Evangélium, *Odüsszeia*) bontakoznának ki, viszont azok univerzális szintjéig kevéssé jutnak el, és esetleg történelmi díszletek között is modern gondolati hangoltságúak maradnak.

Jevgenyij Vodolazkin *Laurosz* című regénye azonban képes visszaadni a nagy narratívákat kereső kortárs irodalom reményeit. Főhőse Arszenyij, a 14. században született vándororvos, aki a pestistől pusztított orosz falvakat járva gyógyítja a még élő betegeket, a halálba kíséri és vigasztalja azokat, akiken már máshogy nem segíthet, a holtakat pedig kegyelettel eltemeti.

„Évek, talán évtizedek óta nem született a Lauroszhoz fogható nagyregény Oroszországban" – hirdeti a mű kiadói ismertetője. És valóban: a regényben van cselekmény és valódi hős valódi úttal. Ami pedig nincs benne: édeskés szentimentalitás, olcsón megúszott bölcsességek vagy éppen a nagy elbeszélésről eleve lemondó naturalista túllengések, a misztérium és a szentség iránt érzéketlen pszichologizmus. Talán a német neoromantika nagy regényeiben láthattunk utoljára hasonló egyensúlyt.

Az ukrán-orosz szerző szépírói pályája nem mondható tipikusnak, hiszen már elismert középkorkutatóként írta első regényét. Korszakának egzisztenciálisan is érintett ismerője lehet, mert nemcsak a mesteri díszletépítésig jut, de meggyőzően tárja elénk szereplőinek korhoz illő jellemét és motivációit is. Bár érvényessé teszi bizonyos modern alkotói kézjegyek használatát, a regény atmoszférája mindvégig hitelesen premodern marad. A középkori témákat megjelenítő irodalmi művekre (vagy azokból is készült filmekre) általában jellemző felszínességen sikerrel jut túl: a vallásos átélés autentikus társadalmi és intim formái egyaránt alakítják a cselekményt. Az örök témák emelkedettségét pedig kiegyensúlyozza egy rendkívül eredeti humor és irónia.

A mágikus realizmus egyes biblikus és hagiografikus eredetű elemei döntően a modern polgári regény alapszövetében jelentek meg (Borges, Márquez, Bulgakov) a deszakralizált, „csodátlanított" modernitás egyfajta irodalmi ellenhatásaként. Ezek az elemek a *Lauroszban*

mintegy visszatalálnak eredeti közegükbe. A csodák sokkal szervesebben tartoznak a regényvilághoz, úgy, mintha itt lennének csak igazán a helyükön. Egy szent élettörténetét olvassuk, nincs az a benyomásunk, hogy a természetfeletti erőtér irodalmi megjelenítése pusztán egy hatásos esztétikai elem lenne. Látjuk a legendák – részletgazdagság szempontjából – realista „hátterét", ugyanakkor a misztériumra érzékeny marad az ábrázolás, a szentség előtt megáll és nem enged a modern leleplező hajlamnak („ez nem más mint…"). A misztérium misztérium marad a regény nyelvi környezetében is. Ezzel Vodolazkinnak sikerül a hagiográfiák történetiségéből, műfaji kereteiből a tárgy banalizálását elkerülve kiszabadítania, élőbbé tennie a szentség ábrázolását. Kísérlete meglepően jól sikerül, mintha lángra kapna a szentéletrajz, a legenda témája: a személy legmagasabb szintű, személyfeletti orientáció által kialakult személyessége.

A modern-posztmodern regények jelentős része a történetvezetés külső fordulataiban az eredetiségek sokaságát vonultatják fel, egészüket tekintve azonban nem haladnak meg egy belső uniformitást. Ezzel szemben a *Laurosz* történetének absztrakt, pár mondatban összefoglalható tartalma nem tűnik túlzottan originális igényűnek, viszont sokkal többet ér el ennél: univerzálissá válik. Miközben szinte minden részletében kimutatja nagyon finom, igazi egyediségét, akár az Arszenyij útja során különös jelentőséget nyerő ikonok. Ahogy a regény mellékszereplői megjegyzik: *„Ez azzal magyarázható, mondta Wilhelm, a zarándok, hogy az ördögök sosem jelennek meg egyedi alakban, mindig sokadmagukkal jönnek. Ami isteni és szín igaz, az egyedi, mondta Friedrich, a zarándok, s minden, ami ördögi és hamis, az tömeges."*

Az eredetileg 2012-ben megjelent regény Pálfalvi Lajos orosz nyelvi és kulturális elmélyültséget mutató kiváló fordításában olvasható magyarul.

Fehér István

Németh Zsolt
A KÁRPÁT-MEDENCE LEGKÜLÖNLEGESEBB ÁRPÁD-KORI TEMPLOMAI. ÉSZAKKELET ÉS A TISZA VÖLGYE
188 oldal (Budapest, 2019, Magyarságkutató Intézet /A Magyarságkutató Intézet Kiadványai 6/)

A korai magyar történelem kutatása még mindig nehezen tud megszabadulni azoktól a rossz beidegződésektől és sablonoktól, melyek már születésükkor is elavultnak voltak tekinthetők. Boldogan élnek tovább az 1950-es években, vagy még korábban meggyökeresedett előítéletek,